

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

נימוקי דין תורה זה מתוך הנפסק באחד מסניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

תיק מס' 2572.

בנידון שבין התובע מחזיק הצ'ק לבין הנתבע החתום על הצ'ק, שהתובע טוען שהצ'ק לא הוחזר מפאת אין כיסוי אלא מפאת "בוטל", ולכן חייב לשלם אותו. ועוד טוען התובע שרכשו בתור צ'ק דחוי בפחות מהסכום הנקוב עליו ששילם במזומן למי שהביא לו אותו. והתביעה היא על הסכום המלא, לא רק על מה ששילם התובע במזומן על הצ'ק. והנתבע טוען שהצ'ק נגנב ממנו ולכן בוטל, ואינו חייב.

אחרי בירור כל הטענות ואין סתירות בין הצדדים הוכרע למעשה: דמלבד שאין חיוב על בעל צ'ק לשלמו אם נגנב וכדומה, אלא רק אם שולם בתמורה, או נחתם בתור ערבות, וכמש"נ כמה פעמים (ראה בתשו' מס' 1414, בחלק י. ומס' 1589, 1590, בחלק יא. ועוד), הרי התובע מודה שהיה איסור ריבית בצ'ק זה, שהלווה למוסרו לו סכום פחות במזומן, וההפחתה היתה בגלל שהצ'ק היה דחוי, כלומר שהפרעון היה כלול בשטר אחד מקרן וריבית ונפסק בחו"מ סימן נב סעיף א ששטר שיש בו ריבית והסכום מעורב יחד דאין גובין בו אפילו לא את הקרן. (ובפרט בנידו"ד שאין "החייב" מודה שהוא חייב בכלל. דמצד הנתבע זה להד"מ. וכן התובע לא מנסה לחלק ולתבוע רק את הקרן אלא תובע בחדא מחתא את הכל). ומי שבא צ'ק זה לידו, כגון מוצא או בית דין, חייב לקרוע אותו מיד כמבואר ברמ"א ביור"ד סימן קסא סעיף יא.

והיה מקום לדחות שכל הדין של שטר שי"ב ריבית וכו' זה רק אם הריבית מהלווה, ובנידון זה הריבית היא מבעל הצ'ק, ונפסק ביור"ד סימן קס סעיף טז ברמ"א אופנים שאין איסור ריבית אם משלם הריבית הוא אדם אחר ולא הלווה. מ"מ מבואר שם רק אם הלווה שילם את הקרן, ואז בא אחר ושילם את הריבית. ולא כעין הנידון כאן שהלווה עוד לא שילם את הקרן, והתביעה היא לשלם במקומו גם את הקרן וגם את הריבית. זה לא עלה ע"ד אף אחד להתיר אפילו בדיעבד מעולם, והוא ריבית קצוצה דאורייתא.

והאמת היא שהתובע קיבל את הצ'ק הכולל קרן וריבית שניהם מהלווה, כלומר שלדבריו ולטענתו קיבל כבר בעת ההלוואה שטר דחוי מידי הלווה בערך של קרן ועוד ריבית על הדחיה (רק שהגביה של שני הדברים זה מחשבונו של בעל הצ'ק), וכבר אז בעת המסירה זה היה שטר שיש בו ריבית שקיבל מיד הלווה, שהיו לו את הזכויות של הערך הכולל. ולכן הוי שטר שיש בו ריבית וכל דיני שטר שי"ב ריבית נאמרו בו.

והמקור דמכירת צ'ק בנכיון היא ריבית, עי' בפסקי דין כרך ח עמ' מ וכרך ט' עמ' פא ואילך דלפי הסוברים שכל צ'ק הוא שטר, מכירתו כדין מכירת שטרות בכומ"ס, ויש לזה שער בפנ"ע ואין הכסף עצמו נידון כהלוואה. אבל לשיטות שצ'ק הוא רק הוראת תשלום לבנק ואין לו שוויות עצמית אפילו לא כשטר, ודאי שהכסף הראשון הוא הלוואה, ומכ"ש לדעת הגרי"ש ודעימי' שצ'ק הוא מזומן ממש שזה ריבית. ובעניי לא משנה איך נגדיר צ'ק, סו"ס ההלוואה היא הכסף ששולם עליו מלכתחילה, והפרעון הוא מה שיתקבל בסוף. וכנראה ס"ל לאמור"א זללה"ה ולכל הדיינים שכתבו כנ"ל, שאין הכסף המשולם כעת נחשב להלוואה אם הוא תמורת דבר שמשלמים עליו סכום כזה, ושטר הוא ככסף. אבל התובע בנידון השאלה לא יכול לטעון קים לי שזה מכירת שטרות, דא"כ נפלה כל התביעה שלו, שהרי לא היה כומ"ס. אלא נתינת כסף, ואין כסף קונה שטרות. ממילא פשוט שזה הלוואה אפילו לדעות שצ'ק יכול להיחשב כשטר אשר היה יכול להיקנות בזול בכומ"ס. ודו"ק.

ובנידון זה האם מכירת צ'קים הוי כמכירת שטרות המבואר להיתר ביור"ד סי' קעג סעיף ד (מטעם שהמסחר בזול כעת, הנקרא בלשון המשנה "בטובת הנאה" או "בזול", אינו הלוואה אלא אדרבה הוא רכישה, והמכירה היא מכירת החוב, המחאה, וזהו הערך של החוב בשטר כעת, ואי"ז ריבית), או שזה דין אחר שאינו מכירת החוב כי צ'ק אינו חוב ואינו שטר חוב, ואדרבה הנותן כסף בעד צ'ק דחוי

הוא המלוה כעת, והפרעון שלו הוא בעת פדיון הצ'ק, וממילא הניכוי הוא ריבית קצוצה בשטר שהקדן והריבית מעורבין בו. עי' ברית יהודה להגר"י בלוי זצ"ל פרק טו סוף הערה ד שמקיל שזה כשטר לענין זה, אבל בהערה לז מעמיד דוקא בצ'ק שנכתב ונמסר מחמת חוב שהוא עצמו שטר חוב לפרעון, עי' ש"ש ודוק. ושם באמצע הע' ז נשאר בצ"ע לגבי נכיון צ'ק שלא קיבל עליו הקונה מלוא האחריות. ושם בסעיף יז ובהע' לט מתיר בצ'ק של עצמו באופן מסוים, שלא שייך לנידו"ד.

והנה הוא נוקט בפשיטות שכל צ'ק אפילו שמוכר מחשבון בנק עצמי נחשב מכירת שטר חוב, היות והבנק לווה שלו והצ'ק הוא שטר על החוב שהבנק חייב לו. אך בעניות דעתי לא זכיתי להבין דבריו. שהרי אם יש כסף בחשבון הבנק, הכסף שהלווה כביכול לבנק נמצא שם כבר כעת לפרעון מצד הבנק, כלומר דהבנק חייב לפרוע כבר מיד, ולא רק בעתיד בזמן הנקוב בצ'ק דחוי, והדחיה אינה כמו זמן פרעון של שטר רגיל, אלא רק דחיה שלו בעצמו כלפי קונה הצ'ק, שהוא לא יקבל את הכסף תמורת רכישת החוב כביכול, מיד אלא רק בעוד חודש או כמה חודשים, ועל העיכוב הזה מוריד כסף נכיון. א"כ זה ממש אגר נטר ולא מכירת שטר. וצ"ע. (ועל חשבון בנק שאין בו כסף אלא יהיה רק בעתיד, שזה רוב ועיקר סיבת נותני הצ'קים הדחויים, שמוכנים לשלם יותר בעד מזומן כי אין להם כעת בבנק, ע"ז גם הוא מצדד שלא יהיה היתר).

אבל בלא"ה עי' בדברי אמו"ר בפסקי דין שם ושם שנוקט עיקר כהחולקים על זה שצ'ק פירושו שטר על הבנק, וע"כ להמוחזק יש לו קי"ל כהפוסקים שצ'ק אינו שטר אף לא לענין מכירת שטרות, וכ"ש שלא היה כומ"ס, וביותר שקי"ל זה דין בממונות אך לגבי איסורין (ריבית דאורייתא או דרבנן) אזלינן לחומרא בכל ספק ופלוגתא אפילו אם אינו מוחזק.

שוב התברר שהתובע טוען שיש לו הית"ע. והנה בזה יש לדון מול מי העיסקה של התובע, הרי מי שקיבל ממנו הכסף ונתן לו הצ'ק הדחוי של הנתבע, התברר לנו למפרע שפשט רגל כבר לפני מסירת צ'ק זה בנכיון, ואיך יחול הית"ע בהלוואה למי שהוא כבר פושט רגל קודם ואין לו שום עסקים ולא נכסים. משיב התובע שמוסר הצ'ק הזדהה לפניו כשליח של הנתבע, והוא עשה עסק עם הנתבע, והנתבע אינו פושט רגל. טוען הנתבע שמוסר הצ'ק שיקר ולא היה שליח שלו, אלא של עצמו. ועוד, אם זה היה הלוואה אליו איפה הכסף, שלא קיבל שקל מ"השליח", ולא אמור לפרוע מה שלא לווה.

א"כ חוץ מטענות הפטור של הנתבע שלא קיבל כלום ולא שלח שליח, שוב לפי טענות הנתבע הדרא חשש ריבית לדוכתא שאם ההית"ע לא נכון מולו, כל הנכיון שנתן על הצ'קים היה לידי פושט רגל שההית"ע לא חל.